

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ЧИСЕЛЬНОСТІ МІСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Л.В. Мельник, О.О. Кривець, С.П. Батиченко

lysil@ukr.net, like_mila@ukr.net, batychenko_sveta@ukr.net

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, України

Міста у кожній області історично формувалися як центри територій, які стали їх ядрами та сконцентрували у собі такі функції: управління і торгівлі, культури та освіти, промислового виробництва, обслуговування населення та інші. Міста є вузлами інфраструктури несільськогосподарського виробництва. Разом із регіональним центром малі та середні міста становлять систему, що забезпечує обмін ресурсів та життєдіяльність регіону. В науковій літературі є ряд визначень поняття «місто». О. Топчієв з економіко-географічної позиції дає наступне визначення «місто» – просторове суспільне утворення, що є осередком масового розселення людей і зосередження їх суспільно-корисності діяльності в будь яких формах, крім одержання первинних продуктів сільського господарства як єдиного заняття населення. Ознаками міського способу життя є вищий благоустрій поселень (наявність централізованого водо- і теплопостачання, впорядкованих вулиць, зон відпочинку та інше), міське управління, вищий рівень забезпеченості населення об'єктами соціальної інфраструктури, наявність міського житлового фонду, багатоповерховість забудови та інше. Станом на 1 січня 2015 року в Україні нараховувалося 460 міст. Найбільше їх у східних областях України, а найменше – у північних та південних областях. За період з 1991–2015 роки кількість міського населення України зменшилася на 5,4 млн. осіб, тобто на 15%. З 1993 року для чисельності міського населення країни характерно тенденція скорочення, в середньому за рік міське населення скорочувалося на 320 тис. осіб.

В регіональному розподілі максимальні показники скорочення чисельності міського населення характерні для Донецької (940,4 тис. осіб), Луганській (558,8 тис. осіб), Дніпропетровській (526,7 тис. осіб), Харківській (323,9 тис. осіб) та Запорізькій областей (240,3 тис. осіб). Лише в 4-х регіонах країни з 1991 – 2015 роки характерно зростання чисельності міського населення: Київська (5,4 тис. осіб), Волинська (5,7 тис. осіб), Рівненська області (7,3 тис. осіб) та м. Київ (244,6 тис. осіб). Разом з тим питома вага міського населення у загальній чисельності населення за період з 1990 – 2015 роки зросла від 67,54% до 69,12%. У регіональному розрізі найвища частка міського населення характерна для індустріальних регіонів країни: Донецької (90,65%), Луганської (86,85%), Дніпропетровської (83,62%) та Харківської областей (80,57%). А найменша – для аграрних регіонів Західної України: Закарпатської (37,1%), Чернівецької (42,89%), Івано-Франківської (43,59%), Тернопільської (44,47%) та Рівненської областей (47,73%).

З 1991–1999 роки в Україні спостерігалось скорочення показника народжуваності міського населення з 11,9‰ у 1991 р. до 7,1‰ у 1999 р. Наступний період з 2000–2009 роки характеризується зростанням показника народжуваності серед міського населення з 7,2 до 10,8‰ відповідно. У період з 2010–2015 роки показник народжуваності міського населення характеризується незначними коливаннями, і у 2015 році на рівні 10,4‰. Найнижчі показники народжуваності міського населення у 2015 році характерні для Сумської, Чернігівської, Запорізької, полтавської та Харківської областей (8,9-9,1‰), а найвищі – Закарпатська, Рівненська, Волинська області та м. Київ (12,8-12,0‰). За досліджуваний період коефіцієнт народжуваності зріс більше як на 12% лише в м. Києві. У 2008 – 2009 та 2014 роках в Одеській області коефіцієнт народжуваності був на рівні 1991 року.

Одним з найважливіших показників відтворення населення є показник фертильності, який за період з 1991 – 2015 роки скоротився з 1,8 до 1,5. За досліджуваний період показник фертильності міського населення зріс з 1,4 на 1,5. у 1991 році в 9 регіонах країни даний показник складав більше 2,0. У 2015 році найвищий показник фертильності міського населення характерний для Рівненської, Закарпатської та Волинської областей (1,9-1,7), а найнижчий – для Сумської, Харківської та Чернігівської областей (1,3).

Демографічною проблемою для країни є досить високий показник смертності населення загалом та смертності міського населення зокрема. За період з 1991–2015 роки коефіцієнт смертності міського населення України зріс більше як на 20%. При чому у 2005 році зафіксовано максимальний коефіцієнт смертності міського населення за досліджуваний період. Починаючи з 2007 року даний показник поступово скорочується і у 2015 році був на рівні 13,2‰. Найвищі показники смертності міського населення у 2015 році характерні для Дніпропетровської, Херсонської, Кіровоградської та Запорізької областей (15,9-15,0‰), а найнижчі – для Рівненської, Тернопільської, Івано-Франківської областей та м. Києва (10,0-10,5‰).

У 1991 р. в міських поселеннях найвища смертність була в Донецькій і Харківській (12,4%), а найнижча – в Рівненській (7,9%)

З 1991–2000 роки в Україні спостерігалось поступове природне скорочення міського населення з 1,1‰ до -6,6‰ відповідно. Починаючи з 2002 року в країні ситуація з природним (приростом) скороченням міського населення поступово покращується, але коефіцієнт природного скорочення залишається від'ємним і складає -2,8‰. Складана демографічна ситуація у 2015 році склалася в Запорізькій, Харківській, Кіровоградській, Сумській, Дніпропетровській та Полтавській областях, де коефіцієнт природного скорочення міського населення був найвищим від -5,9 до -5,5‰. Для Рівненської, Волинської, Закарпатської областей та м. Києва у 2015 році характерний природний приріст міського населення від 0,8 до 1,9‰.

Трендова модель прогнозних значень чисельності міського населення на наступні 5-ть років характеризує в подальшому незначне скорочення чисельності населення, можна говорити про відносно стійку динаміку показника в наступні 5-ть років.

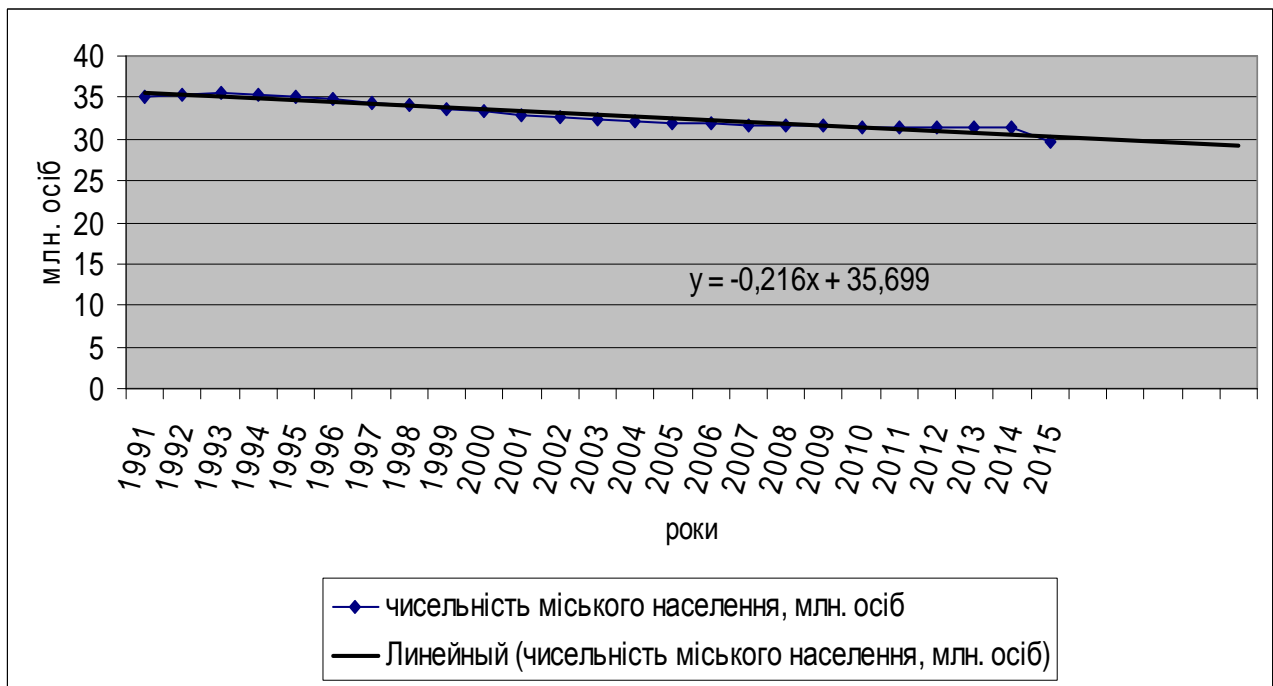

Рис. 1. Динаміка чисельності міського населення України з 1991 – 2015 роки та її прогнозні значення на 2016 – 2020 роки

Отже, можна зробити наступні висновки, чисельність міського населення України зростає в столиці та в містах-супутниках Києва. Зростання чисельності міського населення характерне для ряду західних регіонів країни, що пов'язано з міграцією сільського населення. Катастрофічна ситуація з чисельністю міського населення склалася в межах індустріальних регіонів східної України.

Список використаних джерел: 1. Мезенцев К.В., Підгрушній Г.П., Мезенцева Н.І. *Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація: Монографія.* – К.: ДП «Прінт Сервіс», 2014. – 132 с. 2. *Населення України: демографічні складові людського розвитку / за ред. О.М. Гладуна.* – Умань: Видавець «Сочінський», 2015. – 180 с. 3. *Населення України. Народжуваність в Україні у контексті суспільно-трансформаційних процесів.* – К.: АДЕФ-Україна 2008. – 288 с. 4. Салій І.М. *Урбанізація в Україні: соціальний та управлінський аспект: Наукове видання.* – К.: «Наукова думка», 2005. – 304 с. 5. *Статистичний бюлетень «Чисельність наявного населення на 1 січня 2015 року» // Державний комітет статистики України.* – К.: «Консультант», 2015. – III с. 6. *Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методика: Навч. посібник.* – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с. 7. *Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс].* – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>